

Борис ДАБОВИЋ

ЈЕДНА ХЕРЦЕГНОВСКА ГРОБНИЦА ИЗ XVI ВИЈЕКА

Кључне ријечи: црква, Гонзага, гробница, отварање, извјештај, налази

На заравни једног природног узвишења на Савини, сјеверо-источно од херцегновског Старог града, са којег се пружа изванредан поглед на улаз у Боку Которску, Топалски и дио Тиватског залива, подигнута је мала црквица св. Ане. У њој се налази једна херцегновска гробница из прве половине XVI вијека, о којој ће у даљем тексту бити више ријечи. Но, прије него што нешто више кажемо о самој гробници, морамо се укратко осврнути на њену готово пет вјекова дугу историју. Прошлост ове култне грађевине и остатка некадашње чувене Савинске дубраве, у којој се иста налази, била је веома бурна. По једном старом сачуваном запису, цркву су саградили Шпанци 1538. године¹, који су нешто више од годину дана држали град у својим рукама.

Кроз минулих пет вјекова хорде страних завојевача, које су се често смјењивале на овим просторима, биле су немилосрдне према овдашњем становништву и његовим споменицима културе. У наведеном раздобљу ни стихија није била милосрднија. У том дугом времену црква св. Ане чак четири пута била је срушена. У XVII вијеку два пута су је рушили Турци, а два пута земљотрес - 1667. и 1979. године. Као по правилу, увијек су је обнављали насљедници шпанске породице Гонзага, који су по повратку Турака наставили да живе на овим просторима. У почетку су се звали Никеловићи, по Никелу, сину заповједника шпанске посаде Дон Феранте Гонзага, по чијем је налогу саграђена црква², да би се нешто касније презвали Никичевићи.

¹Томо К. Поповић, Херцег-Нови историјске биљешке књига прва - 1382 - 1979, стр. 40.

²Исто стр. 42. и 63.

Преживјели потомци Никичевића у XVIII вијеку иселили су се у Трст и Јоханесбург.

О обнављању цркве најбоље свједочи сачувана спомен плоча са главног западног pročелја изнад камене розете, чији текст говори о једној њеној рестаурацији из 1710. године, а који гласи:

NICOLO NICHICHEVICH
RISTAVRO E CONSERVO
QVESTA CHIESA
PROAVI ERESSERI SOTTOI
TURCHI ONORE DI S VENE
RANDA L ANNO MDCCX.

Препис оригиналног текста извршио је аутор овог рада 15. II 1985. године.

Четврто и најтеже разарање црква св. Ане претријела је у споменутом земљотресу. Но, захваљујући несебичној, дуготрајној помоћи цјелокупне југословенске заједнице пострададом подручју, обновљена је поново 1986. године.

Приликом рекогносцирања терена и снимања постојећег стања цркве св. Ане, које су обавили стручњаци предузећа за пројектовање и инжењеринг „Пројект” из Херцег-Новог дипломирани инжењери архитектуре Јован Јанчић, Петар Сирник и писац ових редака Борис Дабовић, у јуну 1982. године, констатовано је да све остатке зидова у потпуности треба уклонити, а затим израдити комплетан пројекат санације, односно реконструкције уз кориштење пројекта постојећег стања, документ-фотографија и сачуваних детаља, уз строго поштовање хоризонталних и вертикалних габарита, броја и величине отвора срушеног старог објекта.

По концепцији аутора конструктивног дијела пројекта комплетне обнове цркве, Петра Андрића, дипломираног инжењера грађевинарства, срушени су постојећи камени темељи, па је по првобитним мјерама изграђена нова црква св. Ане од темеља до крова. У току извођења радова, пројектант архитектонског дијела пројекта извршио је реконструкцију стихијом уништеног звоника, на основу сачуваних фотографија мајстора умјетничке фотографије и првог црногорског филмског сниматеља Новљанина Стева Лепетића.

Широј јавности је готово непознато да је због своје амбијенталне и споменичке вриједности црква св. Ане, послије комплекса манастира Савина, била једно од најпосјећенијих старих здања сакралне архитектуре у општини Херцег-Нови. Поред наведеног она посебну

пажњу заслужује и због једне породичне гробнице из XVI вијека, коју је у раније споменутом дјелу први описао Томо К. Поповић:

"... а у самој црквици, у породичној гробници, коју је себи и својима приправио - и који је ову цркву подигао - Дон Феранте Гонзага, сахрањени су: његов син Никело Гонзага - + у Херцег-Новоме 18. августа 1542. - Маргерита Ана Венеранда Мендоца, жена Дон Феранта, а мајка Никелова - која је такође умра овдје у Херцег-Новоме 11. децембра 1546. - Овдје је укопан и Дон Феранте - + у Херцег-Новоме 20. септембра 1550. - и снаха му Катарина, рођена Маћено, а жена Никелова, те још неки чланови ове породице".

Над овом породичном гробницом, која се налазила посред црквице, некада бијаше мраморна плоча са слиједећим натписом:

Ferrantes Gonzaga - Castiliensis - Aloysii f.
 Hisparo Ehercit Duh
 Hoste Debellado Anno MDXXXVIII
 Castri-Novi Praefectos
 Obiit
 Die XX Septembris Anno M.D.L.
 Tumulatus in Ecclesia S.V.A. Titul
 S.S. Anne - Venerandae
 Quam
 Primus Edificaverit"

При крају радова на реконструкцији цркве, а прије израде подне конструкције, требало је отворити гробницу. Пошто је овај културно-историјски споменик био под заштитом државе, требало је поштовати уобичајену процедуру, па су позиви послати свим релевантним друштвеним установама и институцијама, да исте упуте своје овлаштене представнике да присуствују том чину. Радови на отварању породичне гробнице Гонзага обављени су 20. јуна 1986. године у времену од 10-13 сати, у присуству свих субјеката, којима је позив био уручен.

Редосљед и начин рада одредили су овлаштени представници Општинског завода за заштиту споменика културе из Котора, у име Републичког завода за заштиту споменика културе из Цетиња, Мр Јован Мартиновић, директор и Вилма Ковачевић, археолог-конзерватор.

Послије скидања дашчане оплате, којом је извођач радова Вуковић Саво из Тивта заштитио вриједне, надземне дијелове гробнице, појавиле су се четири странице оквира од бијелог, патинираног камена обрађене ренесансном профилацијом са розетама. Умјесто мраморне плоче са раније цитираним натписом, појавиле су се танке плоче од сивог ђурићког камена у цементном малтеру.

Њиховим пажљивим уклањањем, откривен је горњи дио гробнице, који је био затрпан земљом и шупом. Већ на десетак сантиметара дубине, у слоју црвенкасто-смеђе земље појавили су се први фрагменти људских костију. На дубини од 40 цм, у источном зиду појавиле су се контуре једне нише. Даљим ископавањем, у истом нивоу откривене су још четири мање нише - двије у западном и по једна у јужном и сјеверном зиду гробнице, која је као и црква оријентисана у смјеру запад-исток. Само 25 цм ниже, пронађене су три попречне камене плоче, које су формирале два поља испуњена мјешавином земље и шупа са људским костима. На западној страни било је мање трапезно надвишење од камена, на коме је почивала глава покојника.

Ископавање је завршено када су се на дубини од 141 цм, мјерено од врха надземног каменог оквира, појавиле камене плоче неправилног облика - поднице, положене у сухо, без везивног средства, како би се обезбиједила водопрпусност гробнице.

Унутрашњост гробнице била је пажљиво озидана финим тесаницима у кречном малтеру, бољом техником од зидова порушене старије цркве. По висини, гробница је била подијељена на два дијела. Горњи, пространији кориштен је за сахрањивање, а доњи дио је служио као костурница. То потврђују и остеолошки налази, по којима се могло закључити да је гробница вишекратно кориштена. Лобање раније преминулих остављане су у за то припремљене нише, а остале кости биле су положене у доњем дијелу гробнице. Укупно је пронађено пет лобања у нишама и једна у костурници, као и више уломака костију главе, међу којима и фрагмент дјечје чеоне кости са очним луковима. Од покретног материјала, током ископавања, пронађена су само три комада мутно-зеленог стакла старије израде.

Неочекивано слаби налази приликом отварања гробнице, по којима се није могло ни наслутити да су ту сахрањени чланови једне племићке породице, најбоље потврђују да приче старих Новљана, по којима је током Другог свјетског рата иста била насилно отворена и опљачкана нису биле без основа.

Приликом једне посјете градилишту, о том догађају причао ми је дугогодишњи херцеговски жупник дон Виктор Калођира. Тада ми је између осталог рекао да је оригинална мермерна плоча, на којој је био исклесан и грб породице Гонзага за вријеме окупације украдена, однесена и продата у Трсту. Одатле је касније пренесена у Падову. Рекао ми је да зна име и презиме херцеговског трговца, који је све то организовао и плочу продао, као и цркву у којој је иста била изложена. И поред мог упорног инсистирања, ни по коју цијену није хтио да ми открије наведене податке.

Сви посмртни остаци, који су приликом ископа били пронађени, пажљиво су сакупљени, очишћени и одложени у заједничку костурницу.

По завршетку радова на реконструкцији цркве, исти су морали бити поново враћени у породичну гробницу. Међутим то ни дан данас није урађено, јер је извођач каменорезачких радова, мјесец дана по истеку уговореног рока, без претходне најаве, без присуства извођача радова на реконструкцији цркве и надзорног органа, неовлаштено обавио уграђивање мермерне надгробне плоче, не придржавајући се пројектне документације. О овом ексцесу 17.07.1987. године дописом су обавијештени Републички завод за заштиту споменика културе из Цетиња и СИЗ за културу и науку из Херцег-Новог, као инвеститор, али без резултата.

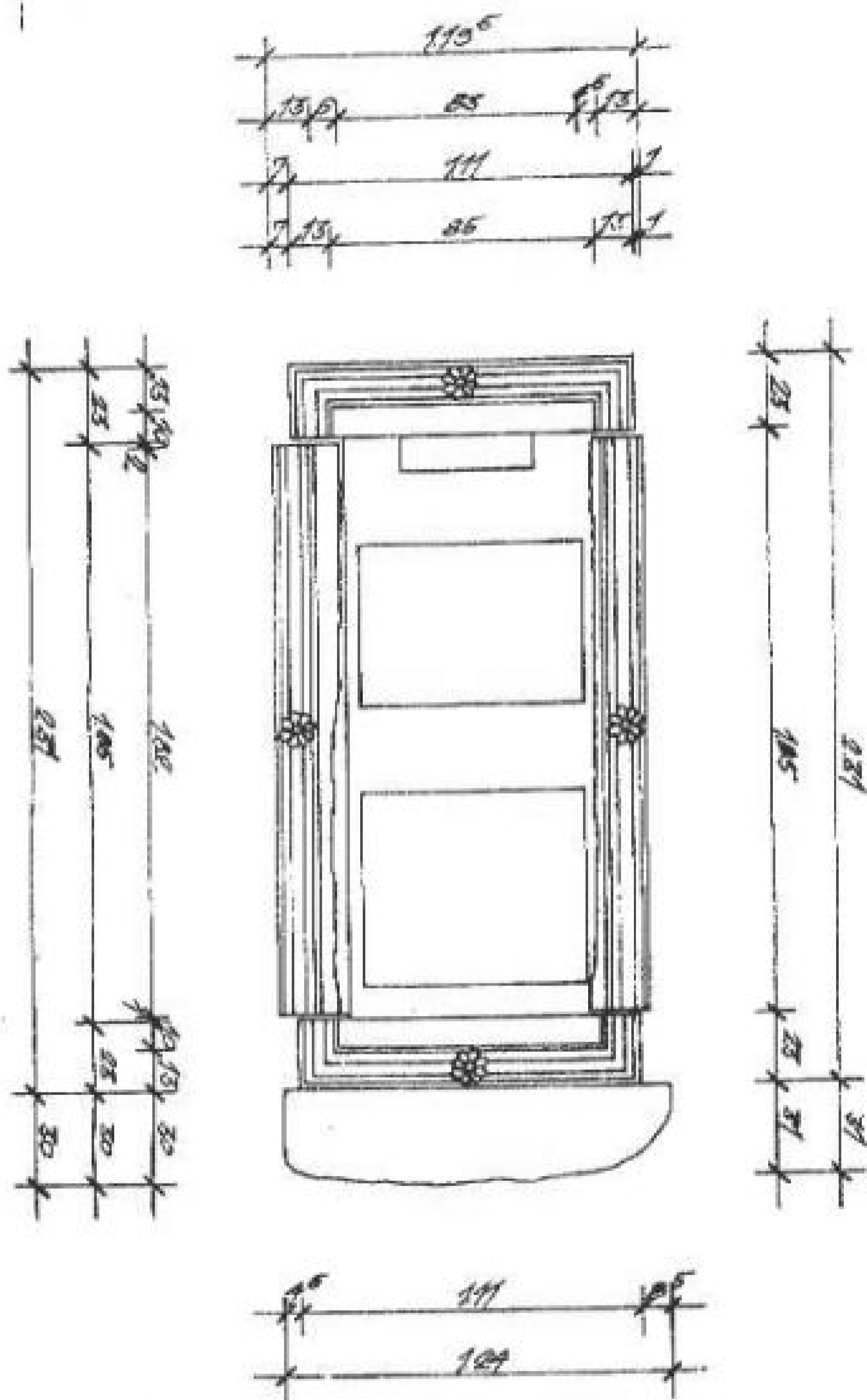
На крају да кажемо да је затечено стање гробнице снимно и оригиналне нацрте израдио аутор овог саопштења арх. Борис Дабовић, дипл. инг. а документ-фотографије снимно арх. Срећко Житник, дипл. инг, оба двојица из предузећа за пројектовање и инжењеринг „Пројект” - Херцег-Нови.

Borislav DABOVIĆ

SUMMARY

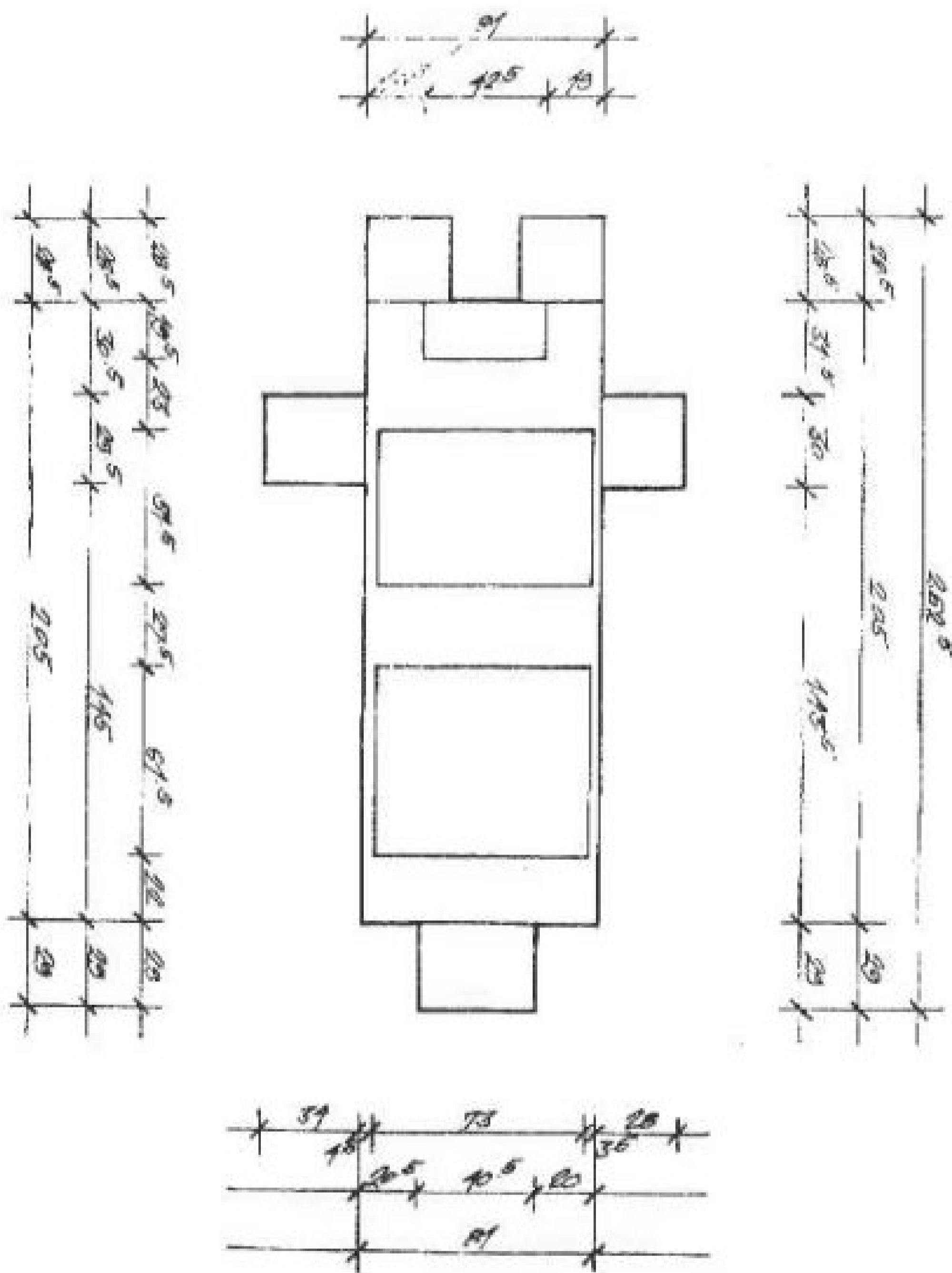
St. Anne's Church which contains the 16th century tomb is located on the plateau of a hill with a marvelous view of the entrance to the Boka Kotorska Bay and its eastern part. According to a preserved old record it was built in 1531 at the order of the commander of the Spanish army unit in the Old Town, Don Ferante Gonzaga. It was used as chapel by that old Spanish aristocratic family. In the very church, in the family tomb, the following people were buried: Don Ferante, his wife Margerita, their son Nikelo and daughter in law Katarina, as well as several other members of the Gonzaga family.

During the final stage of the church reconstruction the tomb was opened. The sequence of tasks was ordered by the experts of the Municipal Bureau for the Protection of Cultural Monuments of Kotor. Contrary to expectations the findings in the tomb were poor and did not show any proves that it was the tomb of an aristocratic family, so the stories of the people of Herceg Novi about forcible opening and plundering of the tomb during the World War II were confirmed.

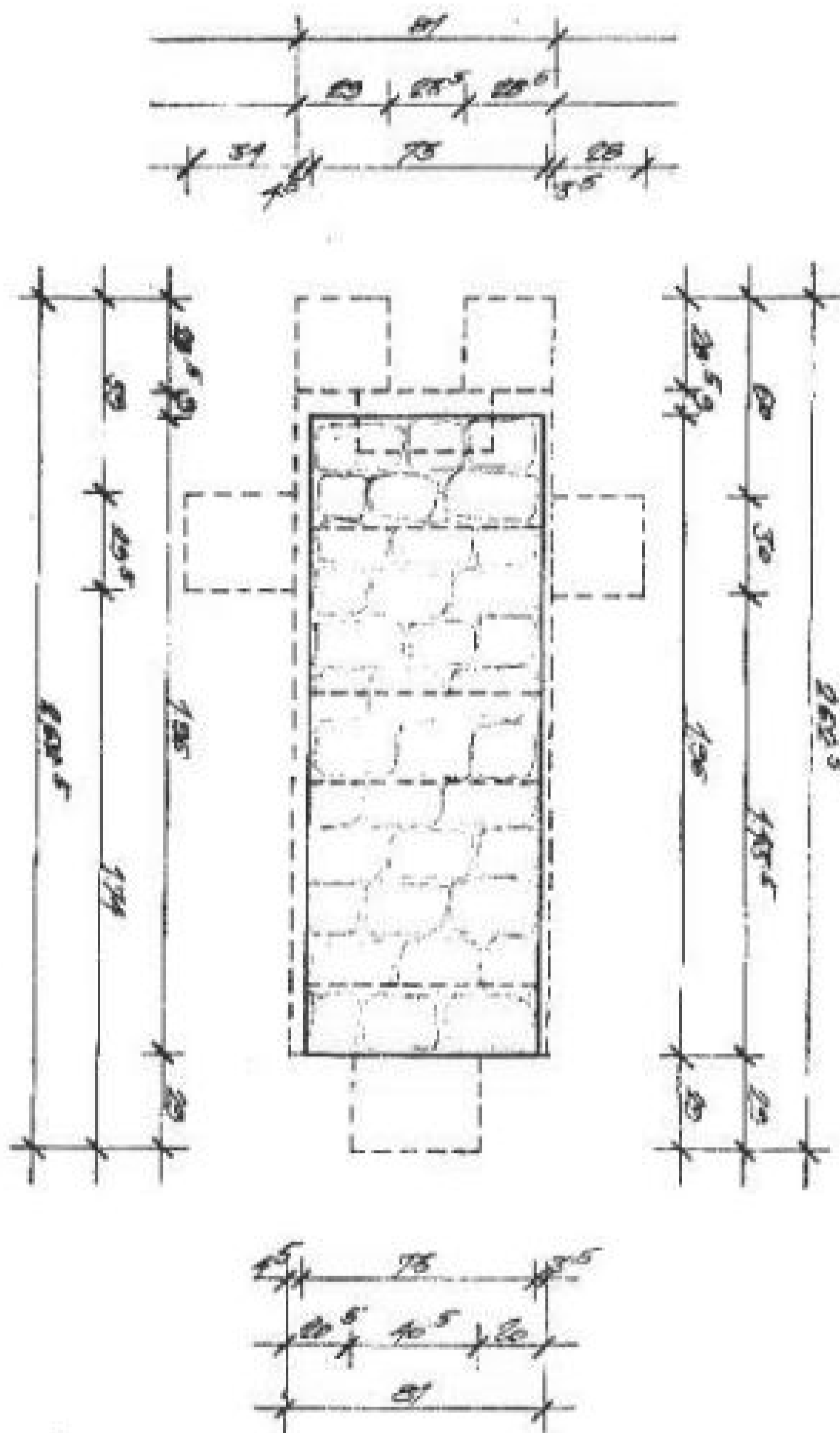

2.7.

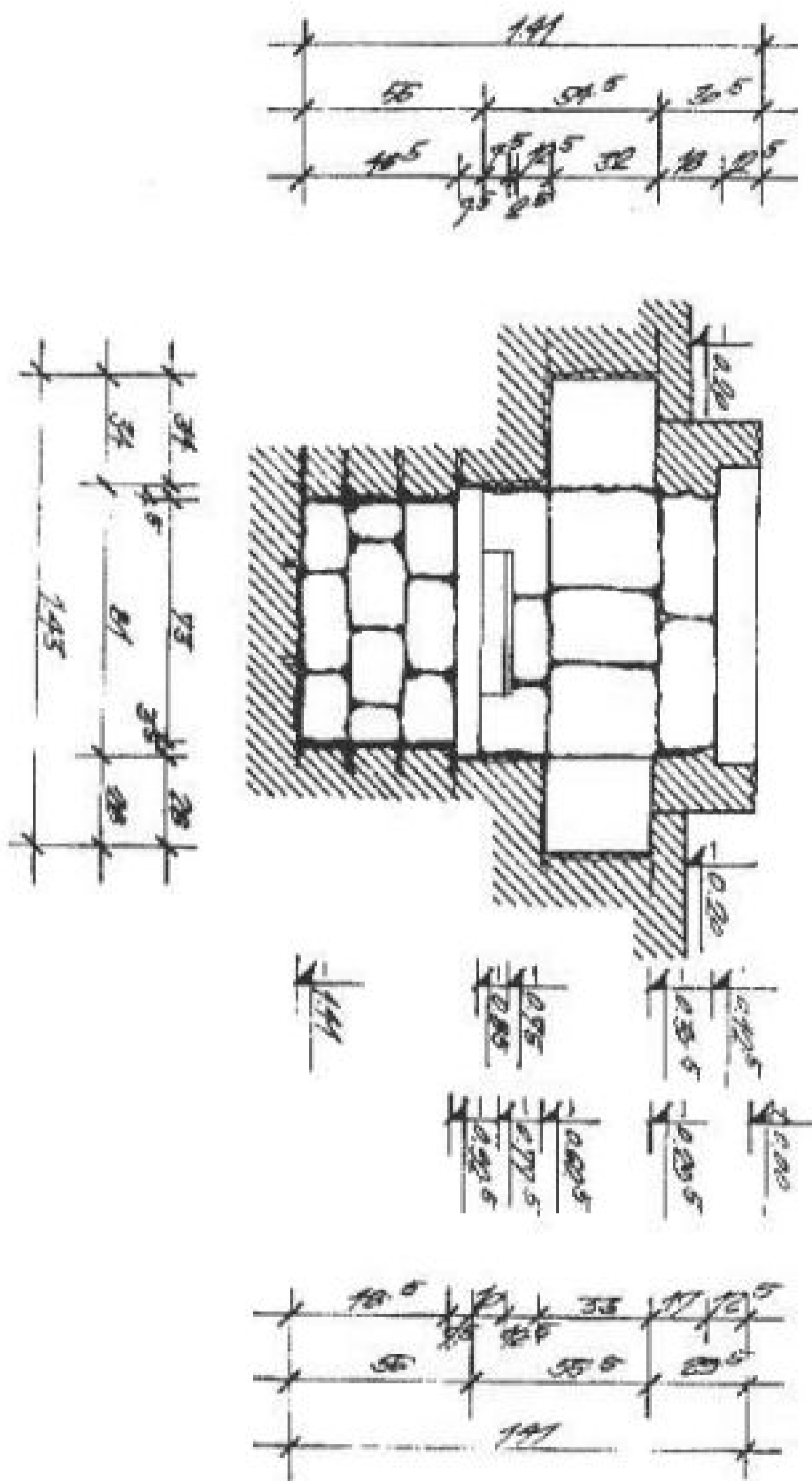
Сл. 1 Основа са профилсаним оквирима

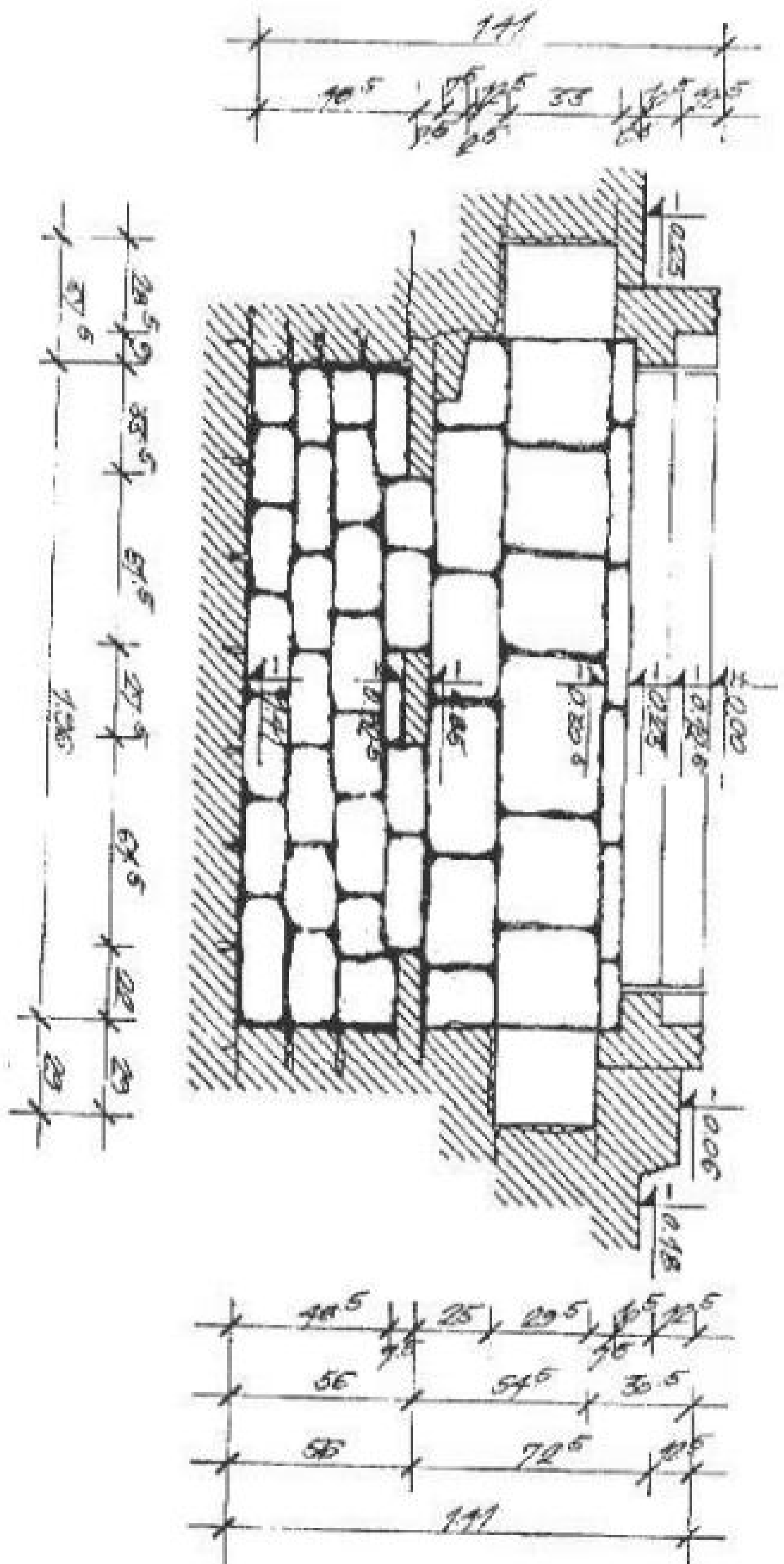
Сл. 2 Основа гробнице

Сл. 3 Основа костурнице

Сл. 4 Попречни пресејек

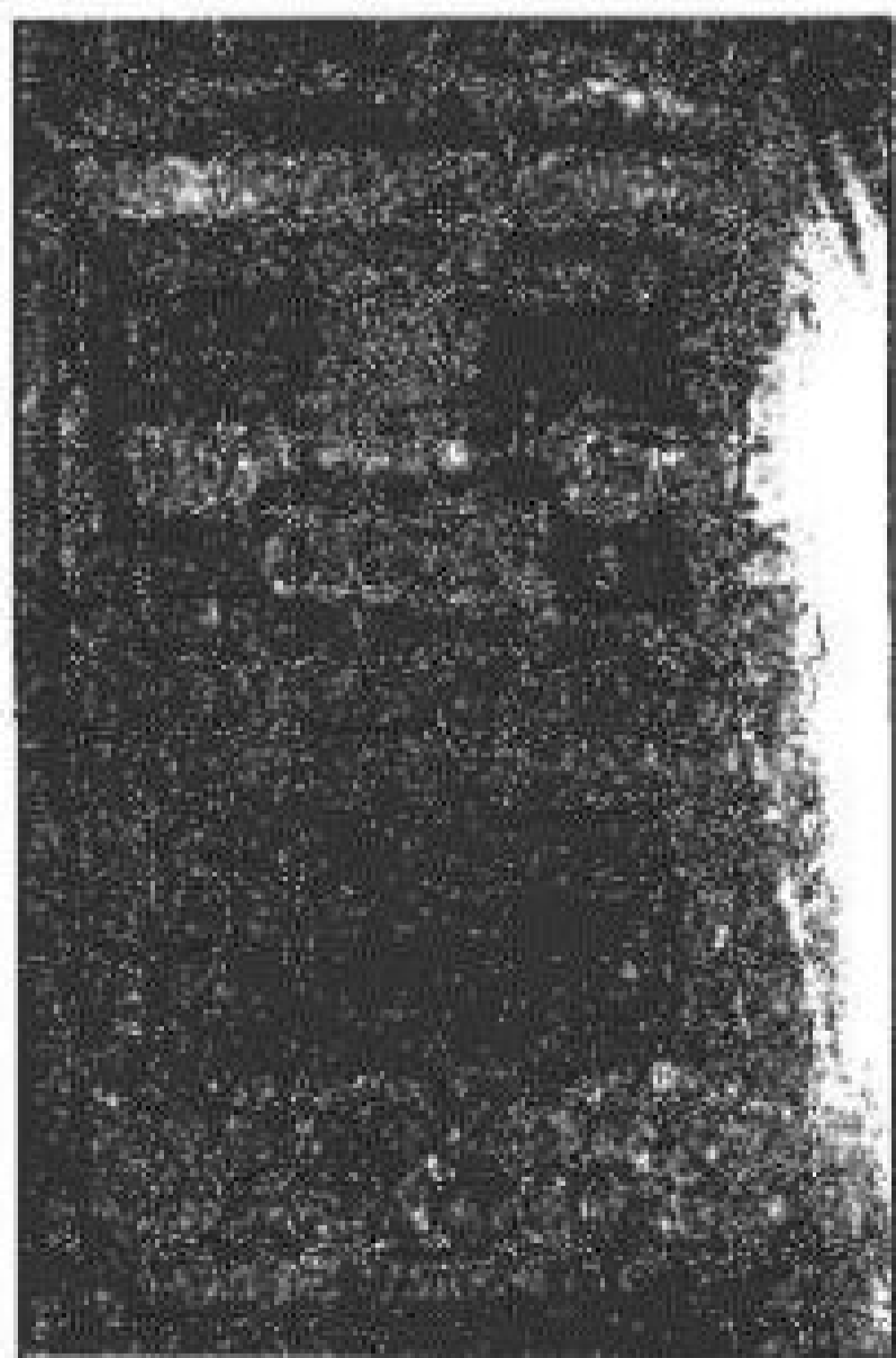
Сл. 5 Подужни пресјек

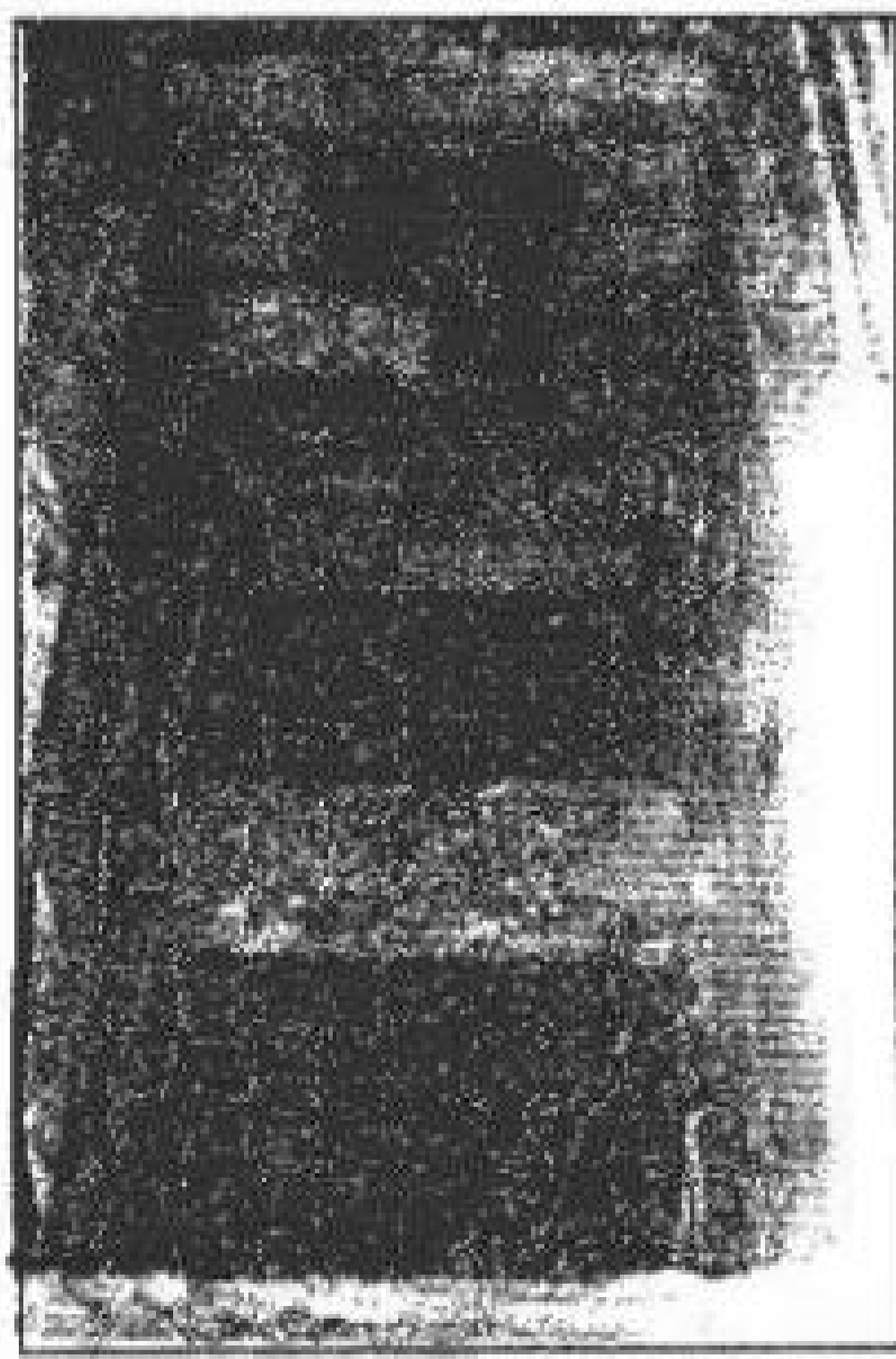
Сл. 6 Изглед по скидању заштитне

Сл. 7 Источни изглед гробнице по
завршеном ископу

Сл. 8 Западни изглед гробнице по
завршеном ископу

Сл. 9 Источни изглед гробнице по
завршеном ископу